

XIII. HALLTÕBI

HALLI ESINEMINE

200. Kliimaatiliste tingimuste tõttu kogu Baltikumis endisel ajal väga palju mölland haigus on palavikuline hall ehk külmtõbi (das kalte Fieber), mille oluliseimaks tunnuseks on pöörased külmavärinad. See sagedasti ihu vaevav haigus on vaevand rohkesti ka massi kihelevat vaimu vastuabinõude otsimisega temast vabanemiseks. Oma isevärki väljendusviisi tõttu hall esineb veel tänini massiteadvuses erilise olevusena, kes käib haiget “väristamas” või “ratsutamas” ja kellest kõneldakse imelugusid. Katku ja luupainaja järele hall on kolmas haigus, mis on säilitand Liivi rannikul oma mütoloogilise ilme.

Halli nimeks kogu idaliivis on jöd' ehk jō'd', harvemini öeldakse jōjg (Ir, Kr, V), ka nimetatavat jöd'-haigust pooleufemistlikult vargatõbi = salai-te'b (V), sest ta tulevat salaja otsekui varas (V). Lääneliivis, kus halli tuntakse üldiselt palju vähem, esineb harva ainult vanakesil jād' (Pz) — jājg (Ii), harilikult nimetatakse säääl haigust läti nimega drutš' (< lt drudzis 'das Fieber', ME), millekõrval esineb ka omakeelne tõlkelain väristus= ve'rštōks ehk “väristamine” = ve'rštōmi (L). SjWied (LWb) kirjutab: 1) jaig : pl. jōigōd ~ jaigōd, 2) jōd' : pl. jōd'ōd, 3) jātš: pl. jātšōd, 4) sūr tōb = “suur tōbi” (arvatavasti siin on küll tegu väikese eksituse või arusaamatusega: tänapäeva liivis “suurtõbi” = sūr-te'b (Ii, Ir, Pr, V) ei väljenda kunagi halli, vaid ikka kindlasti pidalitõbe ja on tähendand sedasama vist ka SjWied aegu) ja lõpuks 5) Salatsi lätistund liivis drudža, mis vastab lääneliivi drut'š-sõnakujule. SjWied (LWb) märgib üles ka adjektiivu jōd'limi 'fieberg, fieberhaft', mis näikse tuttav praegugi (Pr, V).

Eritellakse mitut liiki halle. SjWied (LWb) tunneb külma jaig 'kaltes Fieber' ja kiebi jaig ehk palab jaig 'hitziges Fieber' (Praeguses liivis sõna palab-te'b = põlevtõbi esineb harilikult kopsupõletiku (Ii, Ir) või üldse palaviku tähenduses (V). — Mõned ütlevat halli kohta ka veel külmtõbi = külma-te'b (nagu eestiski), kuid see olevat õieti teine haigus: haige tundvat külma, ta kaetavat tekkega, kuni saab sooja ja higistab, siis haigus läheb üle (Pr)). Vastavalt esineb ka lätis aukstais drudzis 'kaltes Fieber' ja karstuma drudzis 'hitziges Fieber' (ME, LP VII 1243). Praeguses liivis tehakse mõnikord vahet: valge hall = valda jōd', mis raputab haiget, ja kollane hall = vi'ri jōd', ei raputa mitte (Sr). Harilikult sellist vahet rannikul ei tunta, küll teatakse aga, et Brasiilias on kollane külmtõbi ja säääl keegi ei saavat läbi ilma selle põdemata (Pr). Jutustaja enda mees — laeva kapten — olnud Brasiilias päevad läbi haige, pole teadnud midagi ööst ega päevaist, hambad kukkund suust välja, algul olnud külm, pärast palavik tõusnud üle 40 kraadi, kuid raputand ega väristand ei ole; haige jäävat nii kollaseks nagu munakollane, isegi silmamunad olevat kõik kollased (Pr). — Nähtavasti see ongi Ameerika yellow fever (yellow Jack), mille liivlased on ristind kollaseks palavikuks lätlaste dzeltenais drudzis 'gelbes Fieber' eeskujul.

Liivi oma kodurannikul hall olnud nii üldine, et vanasti harv inimene pole seda pōdend (Pr). Eriti hall on mölland kevadeti (Ir, Pr, Sn, V). Koolitet inimesed seletand haiguse üheks põhjuseks asjaolu, et siin on palju soid, ja tõepoolest olevatki nii, et suvepoole kui vesi kahaneb ja soised niidud liivakangrute vahel kuivnevad, siis ei kuuldavat ka enam nii palju haigestumist (Ir).

Haiguse esimeseks tunnuseks on lõdisema panev külmus (Pz, Ir, Kr, Pr) või külm ja soe vaheldumisi (Kr). Kui hall tuleb pääle, siis inimesele “heidab” s.t. hakkab kohe külm, laotetagu talle pääle riideid ja kasukaid kuipalju tahte (Ir). Söögiisu kaob hoopis (Ir, Kr), pärast on kole päävalu (Ir, Kr 138), ja lõppude lõpuks inimene saab piinatud päriselt ära (Ir, Kr), nii et ta muud ei mõtle ega kardagi enam kui ainult uut haigusmomenti (Ir), või lõpeb koguni äragi (Kr). Haigus ise tuleb järsku ja ruttu otsekui langetõbi: õhtul täitsa terve inimene heidab magama, öösel aga tōbi tuleb pääle et hirmus (Kr). Kes korra on haigestund juba, see teab täpselt ette selle halli järgmise pääletuleku aja (Kr 75 ja 138, Pr 154): ühel päeval ta ratsutab, teisel päeval mitte ja nõnda ikka üle päeva (Kr); kui teda täna ei ole, siis hommel ta tuleb kindlasti — nii ikka päev vahet, teisel päeval on (Kr 75). Ta tuleb pääle teatud aja järele, siis enam ei saa püsida paigal, haige peab minema alati kohast teise, ihu väriseb, tõristab seljas, — see on päris kohe kuraditõbi = kure-te'b (V Lnb 875) (kuraditõvest vt. § 119, LRU II 150 (langetõbi)). Ja kui ta juba kord on seljas, siis ta võib kuude kaupa piinata inimest, ilma et see saaks midagi ta vastu abi (Pr).

Haiguse väljenduseks on väga mitmekesine terminoloogia. — Eestkätt öeldakse lihtsalt, et inimesel on hall (Pr), inimene on haige hallis = um ruja jōd'šō (Pr) või komitatiivselt on haige halliga = jōd'ōks (Sr, Ir, V) ~ jōd'kōks (Sr, Pr), SjWied (LWb) kirjutab ka jātšōks — jātškōks 'fieberg, fieberhaft'. Sagedamini aga öeldakse, et hall on seljas (L, Kr, Pr, Sn, V), käib seljas (Pr 227), tuleb selga (Kr, V), pääseb selga (Sn); hall on pääl (Kr), tuleb pääle (Ir, Kr), tuleb juurde (Pr), läheb juurde (Pr, Sn), tal on pääleminemise aeg (Pr). Edasi kõneldakse selle haiguse käes magamisest: magab halli (Sr, Pr), magab hallis (Sr 18), magab halliga haige (Sr), on magand ära seda halli (Pr).

Hall ilmutab ennast selles, et ta haiget 1) raputab (lvL) rept'ub (lvL) ~ rept'ab (lvI) või "läbi raputab" (Pr 169), "nii et luud murduvad" (Sr 18), — sellest siis ka kõnekäänd "raputab niikui hall" (Ir); ka kohalikus Dondangeni läti murdes öeldavat sagedaimini krata 'raputab' (Ir, Pr); 2) väristab = ve'rštub (lvL) ~ ve'rštõb (Ir, Kr, Pr) või väristab üht väristamist (Ir), s.t. alalõpmata, ühtsoodu; 3) tõristab = dõ'rštõb (Kr 138, Sn, V); 4) puristab (raputamise mõttes) = puriit'õb (Kr 75); 5) ratsutab = ratstab (Sr, Kr, Pr, Sn, V), näit. "ratsutab kui mees" (Sn 7). — Ratsutamise termin on omane ka painajale (vt. § 190). Kui juhtida jutustaja tähelepanu just eraldi terminoloogiale, siis tehaksegi täpset vahet: hall väristab, painaja pigistab (Pr) või hall raputab, painaja ratsutab (Pr). Eestis väga populaarne halli "sõitmise" termin ei ole tuttav (seda korvab "ratsutamine"), kuid arvatakse siiski, et mitte painaja, vaid hall sõidab (Pr). Painaja terminoloogiast on siirdund juhuslikult üle hallile, ka litsub (Kr) ja pigistab (Kr). Niisama juhuslikumaid ja mitte otsekohe just spetsiaalselt halli tegevust iseloomustavaid väljendusi on: hirmutab (Pz), piinab (Ir), "harutab" s.t. lõhub (Kr 138), tantsib (Kr 75 ja 138), klopib (Kr 75), ronib mööda toa seina nagu painaja (V 96). Halli tekitet värinaid nimetatakse väristused = ve'rštõkst (L) või hiirud = irgud (Kl Set).

201. Oma olemuselt hall on "isesugune haigus" (Ir) või "tõbi" (Kr). Ta on selline vaim = gara (Kr, Pr), samasugune nagu inimenegi, kuid elus inimene ta ka ei ole: inimene ei võiks teha kõike seda, mida hall teeb (Kr). Saarimaa teatel (Vir 91) jäd' on pahavaim, kes käivat ringi; halltõbe ei võivat parandada sellepärast arstidki mitte (V).

Haigusena hall on palju raskem kui painaja: painaja pigistab ära ja läheb jällegi, kuid hall on alalõpmata seljas (Pr); painajaga võib elada mõne tunni, kuid sellega hää kui võib kannatada välja kümme minutit (Kr); hall tapab inimese ikka päris ära kah, kui ei saada vastuabi (Kr). Painaja on niihästi inimesil kui loomel, kuid hall on ainult inimesil (Ir). Painajat võib saata selga ka keegi teine halb inimene, kuid halli ei saa saata, see tuleb ainult ise (Kr). Ometi nende kahe haiguse mõisted ja piirid lähevad vahel segi, nii et ka hall saab omale mõnikord painaja ilme: ta läheb loomele selga (Kr, V), teda "panevad" teised inimesed (V), siis ta on "päälepanud" hall (Pr 154) või "selga saadetud" hall (V Lnb 875), kellest alamal paar näidet. Ka halli arstimisviise segatakse mõnikord painaja omadega: kui lehmale hall läheb selga, siis võitakse lehma ristluude kohalt inimsitaga (Kr), kuna inimene vabaneb hallist liigutades kura jala varvast (V), — mõlemad motiivid on täiesti tüübilised painajale ja siirdund säält üle hallile (vt. § 198 ja 196).

PÄÄLESAADETUD HALL

Ud-Ruot's-talus (V) eland Klouz (vist jutustaja vend). Sel olnud ka see tõbi pääle saadetud. Üks naabrimees oli seda teind. Kui ta kord haigusehoost aetuna läind mööda teerada Vana-Ruot's-talu (V) poole, olnud see päälesaatja tee ääres ja hüüdnud talle järele: "Klouz, kus see uikruus?" (Originaalis ebaselgelt. Vist ta tahtis kruusi joomiseks.) Ta aga teadnud, et kui tagasi vaatab, siis hakkab kohe väristama. Ta pole vaadand, vaid läind sõnalausumata edasi ega polegi seekord talle see suur tõvehoog pääle tulnud.

Ka jutustajal endal olnud see tõbi pääle saadetud. Ta kannatand kaua aega, vaevelnud hirmsasti. Siis ühel päeval võtnud ja otsustand, et olgu mis on, tema ennast seekord haigusele alla ei anna. Ja kui hoog tulnud pääle, ei ta pole ajelnud, vaid vägisi püsind tööjuures. Ja läindki viimaks niisama üle. Nii ta teind järgmised korradi ja lõpuks kadundki tõbi hoopis ära: see haigusesaatja näind, et temast ikka üle ei saa. — V Lnb 875/6 (11).

Halli olemuse juurde tuleme tagasi veel hiljem (vt. § 208).

202. Kuna painajat võivat näha, kui ta ratsutab loomi (Ir), siis halli harilikult ei nähta (Sr, Ir, Kr), sest haige magab ju silmili maas (Kr) oma voodis (Sr, Kr), vaid halli tulekut võib kõrvaga kuulda (Sr, Ir, Kr, Sn). Harilikult kuuleb seda ainult haige ise (Kr), teinekord aga ka terved inimesed (Ir). —

HALLI KASUKAS KRABISEB VASTU KELLAKAPPI (S. 196)

Jutustaja ise noorpõlves ärgand kord öösel unest ja kuulnud nagu liikuvat kedagi toas ja lähenevat aeglaselt-aeglaselt haige poole, kusjuures nagu kasukas oleks puutund natuke kellakapi külge ja krabisend. Niikui see liikuja jõudnud haige aseme kohale, siis jutustaja karand kohe üles süütama tuld, kuid juba hall väristand haiget nõnda kõvasti kui veel kunagi ennemalt. Hulk aega haige lamand kui surnu, ja kardetud juba, et ta ei tõusegi enam. Viimaks ometi hall lahkund ega ole tulnud pärast enam kunagi. Siis haige jutustand ise, et tema kah kuulnud halli tulekut ja kasuka krabinat kellakapi vastu, kuid ta pole „tohtind" ei liigahtella ega hõigata, lootes, et siis hall läheb mööda. — Ir 8.

Mõnikord haige kuuleb vikatitega niitmist (V 96) või kellade ja kurinatega sõitmist (Pr 130, Kl Saar Vir 91): hall teeb müra selleks, et ehmatada inimest liigahtama ja vaatama ümber, — siis ta pääseks juurde (Pr, Kl Saar). Kuid mitte ainult kasuka krabisemise, niitmise ega kellade kõlistamisega ei tule hall, vaid veelgi sagedamini hirnudes — otsekui hobune (Sr 63, Kr 75 ja 138), naerdes (Kr, Pr 130 ja 169, Sn 7), huilates (Sr, Kr, Pr, Sn — vt. alamal S. 193), sõimates (Pr 154) ja üldse rääkides, kõneldes ja „kiites” s.t. öeldes (Sr, Kr, Pr, Sn, V — vt. S. 190 ja S. 193—198). Hall hüüab haiget, seletab talle midagi, haletseb, mõnitab ja sõimab teda, kutsub appi, kõige sagedamini aga püüab ehmatada liigahtama või vastama, ähvardades igaviisi haiget. Hall tuleb akna taha ja ütleb haigele: „A, aa, nüüd sa magad mul siin, küll ma su saan kätte!” ja siis ta tuleb haiget vaevama (Kl Saar Vir 91). Tihti ta kasutab isegi sellist võtet, et ähvardab minna paremale selga, uhkustades „leian muidki” (Sr, Kr) või „saan noorematki” (Kr 75), vt. ka alamal Sn 7. Esitagem siin ainult paar näidet halli kõnelusist, mis esinevad iseendast üldse pea igas jutustuses.

HALL LUBAB MINNA TEIST RATSUTAMA (S. 194)

Keegi pugend halli eest kuhugi peitu. Siis hall käind ümber ringi ja naernud: „Nüüd sa võid siin mädaneda, nüüd ma lähen Ruot’š Tija (= Rootsi-talu Tiiu) juurde ja ratsutan kui mees!” Ning tõesti — Tijal hall seljas mis hirmus. — Sn 7.

HALL ÄHWARDAB JOOBNUD HAIGET (S. 194)

Vaid-külas Lõks-talus vana kingsepp Lounits Prit’š olnud hallist vaba ainult purju joobnult. Kord ta magand niiviisi väljas. Hall tulnud manu kõneldes: „Va, kus ta va mait nii magab ära joobnud nagu siga, — vaja valada talle mõni pangetäis külma vett pääle!” Nõnda ta hirmutand haiget, et see liigahtuks, kuid pole ehmatand seda veega. Siis ta ähvardand: „Vaja visata talle usse selga!” Prit’š raas-raasike keernud teisele küljele, et silmaga vaadata, — pole näind küll midagi, kuid kohe hall olnud pääl ja tõristand ja lõhkund mis kole.

Teinekord Prit’š, tundes juba halli tulekuaega, magand taas väljas ja oodand. Hall tulnud kõneldes, käind ta ümber ringi ja öelnud: „Va, kus vana orik magab! va, kus lehkab kui sokk sellest viinast!” Hall hakanuks nagu jalgu Pritsul, nagu olnuks säääl teine kah veel ja nad tahtnud nagu visata Pritsu kaevu, kuid Prits püsind vait. Siis hall ähvardand edasi: „Ah, kus tal on punane šall ümber kaela, vaja kiskuda šall ära, — saab näha, kas ta siis ei sure!” — Pole saand midagi. Siis oleks hirnund nagu suur must täkk, tantsind ta ümber tiiru ja ähvardand tallata ära. Kuid miski pole aidand. — „Kui sa va orik nii magad, siis sa ka võid magada siin!” öelnud lõpuks hall ja läind oma teed ega ole tulnud enam kunagi pääle. — Kr 138.

Iseäranis tuttav on halli huilgamine. Vanasti öeldud aina (Pr), hall käivat mööda metsi kõneldes ja huilates (Kr, Pr, Sn, V). Kes pole teadnud, huiland vastu, ja kohe hall olnudki seljas (Kr, Pr, Sn). Eriti kergesti saadavat seda haigust nõndaviisi varakevadel või enne ristipäevi, siis ei tohitavat huilata metsas kunagi vastu, kui kuuldakse midagi, sest siis hall käivat otsides ringi, — oi taevas, kui palju mürand vanasti mööda metsi kõik need hallid ja tõved! (Pr). Sellest edasi ka keeld, et kevadel enne jüripäeva ei tohi huilata karjas, muidu hall tuleks selga (V). Ja üldse, kui inimene läheb mõnikord kuhugi mööda teed või mööda metsa või kui ta ka lihtsalt magab voodis, siis ta kuuleb nagu huilgamist, — huilgab ta vastu, kohe hall ongi seljas (Kr 138). Teinekord hall kutsub ka otse nimepidi. Kui hüüad vastu kas „mis sa tahad?” või „ah jah, mis sa ütled?” — siis kohe hall on jälle seljas (Kr 138). Sellist nime huilgamist olevat õige palju kuulda; kes vastu hüüab, see haigeks jääb (Kr). Hall tuleb isegi voodi manu tasa naerdes ja hüüab selle inimese nime, kellele ta läheb pääle; keegi muu seda hüüdu ei kuulegi (Kr). —

HALL TULEB VASTÜHÜÜDJALE SELGA (S. 193)

Ire-külas eland vana Nitsörg Jõn (Väljavahi Jaan) Vēnolt. Ta läind kord varakevadel metsa oma niidule ja kuulnud, kuis keegi käind mööda laant huilates ja karjudes „Jõn õ, Jõn õ!” Ta arvand, et naine tulnud talle järele ja eksind metsa ära. Sellepärast ta huiland vastu: „Ma olen siin! tule siia!” — Korruga ta näind, kuis tulnud metsast välja vana kõver mees. Nüüd Jõn mõelnud küll kohe, et asi on halvasti, et see on hall, ja ta hüüdnud: „Mina ei ole Jõn, mina ei ole Jõn, mine tagasi!” Ent hall hirnund ainult naerda vastu: „Vana mu hobu sa küll oled, kuid sind ratsutada ma võin: sa oled lihav!” Ja nii selga talle, puristand ja väristand teda, et higi aina vooland, kuni väristand ta päriselt ära. — Kr 75.

KUTSUTU EI VASTA HÜÜULE (S. 193)

Kui jutustaja isa olnud veel noor mees, siis ta vedand kord oma isaga puid Püp-mäelt koju. Viimane koorem olnud veel tuua ja ta öelnud oma isale, jäägu isa koju, ta toob selle koorma üksigi ära. — Metsas ta hakand laduma koormat, säääl keegi hüüdnud isa häälega „Kõrli õ!“ Ta imestand, mis kutsumine see selline võiks olla, sest isa jäänd ju kindlasti koju, ja ta pole vastand kutsele. Sellepärast talle pole ka juhtund midagi, sest kutsuja olnud arvatavasti hall. — Sr 115.

Olgugi et halli harilikult ainult kuuldakse, on teda siiski mõnikord ka nähtud. Ta välimus võivat olla igasugune (Pr): teda nähtud päris inimkujulisena (Pr), haige ümber tantsind must täkk (Kr 138, vrdl. ka Sr 63), keegi mees tulnud tallama haiget ristteel (V 96), haige näind läbi palaka, kuis selline isand hüpand naerdes vankrilt maha (Pr 130), vastuhõikamise pääle tulnud metsast vana kõver mees (Kr 75). Keegi mees purjetand kord Saaremaalt koju ja näind halli paadi päras tüüril istumas; äkki üks naine paadis kiljatand ja kukkund pikali, — hall läind temasse (Kl Saar Vir 91 = S. 192). Mõnikord halli on nähtud ilma päata mehena (Pr).

PÄÄTU HALL LASKUB KARJATÜDRUKU RINNALE (S. 191)

(Vrdl. haigestumist päatu surnu nägemisest § 98, LRU II 47).

Jutustaja oma ema olnud noore neitsina karjas Kukša-kangrul (Pr). Säääl tulnud talle üha lähemale üks inimene ilma päata, kuni toetand ennast talle vastu rindu. Kohe tüdruk kukkund maha. Öhtul loomad läind ise koju, tüdruk vedand enda ka kuidagiviisi järele ja olnud pärast seda kaua haige. — See olnudki hall, kes tulnud vastu talle päata. — Pr 183.

203. Muistendid hallist on harilikult kohalikku laadi, tingitud ümbritseva reaalelu miljööst, ja kirjeldavad päämiselt halli esinemist ja igasugu võtteid ning abinõusid tema vastu. Kuid ometi on eksind halligi repertuaari üks rahvusvahelise ulatusega muistend, nagu nägime selliseid juba varem ka painaja, libahundi, tuulispää, võlu jne. lugude hulgas.

HALLIDE VESTLUS: PURUNA INIMESSE (S. 190)

(Lätis vt. LP VI 146/8, 151, VII 1244/6; Eestis vt. Eisen, Rahvaraamat III 10, vt. ka näidet lhk. 240. Vasteid Soomes, Skandinaavias, Venes vt. Manninen, FFC 45, lhk. 146, 148, 230.)

3 varianti: 1 L 123 — 2 Sr 68 — 3 Kl Set.

1) Lääne-Liivi kuradi redaktsioon (1) (Lääne-Liivis hall on üldse kaunis võõras, säääl esineb kurat. Kuid küllap kogu selle hallide vestluse ja puruna inimesse tungimise prototüübiks ongi rahvusvaheline muinasjutt kuradi või surma sattumisest kotti, pähklakoorde, soldatiranitsasse jne. (Mt. 330 B ja 331), mispuhul vt. Афанасьевъ, поэт. разпр. III 83 (hall), 50/2 (surm), I 282 (kurat); BP II 414/22).

I Keegi peremees olnud kuradile suur vastaline ja võind valitseda seda kuradit (1).

II Siis kurat kõnelnud peremehe poisile, et öhtusöögiks tuleb puder ja lasku poiss peremeest enne süüa: tema, kurat, käivat lael, ja ülalt kukkuvat heinaseemneid putru — kui peremees sööks need sisse, siis tuleks talle hall selga (edasi kurat luband võtta toa päält heina ja sorgata selle magavale lapsele ninna; kui laps siis aevastavat, öelgu poiss „paldies“ (aituma), kuid ärgu öelgu „jumal appi!“ — kui laps aevastand, poiss öelnud aga „jumal appi!“ — Vt. sel puhul § 129, LRU II 180) (1).

III Kuid poiss korjand pudru päält kõik heinaseemned kokku ühte tühja kotti ja sidund kotisuu kinni — olnudki kohe kotil hall seljas, kott värisend kui haavaleht, ja peremeest-poissi aina naernud (1).

IV Teisel päeval kurat pahandand poisiga. Poiss vastand, ta polevat uskund enne, et kuradil on selline jõud, et võib tühja heinakotti teha halli sisse (1).

2) Ida-Liivi kahe halli redaktsioon (2, 3).

I A Ühel pühapäeval kaks meest tulnud kirikust, üks neist olnud sepp. Nad jõudnud sillale ja kuulnud säääl all kaht meest kõnelevat (2).

B Peremees magand „päevasüdant“ ja kuulnud kaht meest põõsa taga jutlemas (3).

II A Esimene luband minna sepa manu, teine sepa kaaslaste manu ja küsind veel esimeselt: „Kuis sa võid sinna manu minna? Kui ta näeb sind, siis ta kihutab su ära!“ See vastand: „Ma teen end pisukeseks purukübemeks; ta naine annab talle hapupiima ja leiba, kui ta jõuab koju; ja kui ta

- hakkab rüüpama, siis ma kukun laest puruna piima, ja tema rüüpab mu endale sisse, — siis olengi tal seljas” (2).
- B Üks luband minna peremehe sisse kui puru rüüprokas, teine hall luband minna taas mujale (3).
- III A a Sepp läind koju ja mõelnud endamisi, et saab näha, kas naine annab hapupiima. — Annudki. Nüüd sepp valvand, kunas see puru kukub laest, — jah, tulnudki nii pudenedes piimasse (2).
- b Sepp õmmelnud nahkkoti, pannud sinna puru kõige piimaga sisse ja tagund vasaraga alasil, kuni hallil läind hing välja (2).
- B Peremees heitnud esimese lusikatäie puruga nahkkotti, sidund kinni ja viind korstnasse suitsu (3).
- IV A Kuid sepa kaaslane teine mees pole teadnud, mis halli vastu teha, ja tema pidand magama halli kaua aega (2).
- B Tulnud aeg, kus peremehel peaksid olema värinahood, kui ainult kott raputand end korstnas (3).
- V Teatud aja järele, kui hallel olnud taas kokkutulek, peremees valvand jällegi põõsa taga. Teine hall olnud rammus ja lihavaks nuumund, tema oma aga lahja ja mustaks suitsund. Teine seletand, ta hobu olnuvat algul väga tugev, raske olnuvat päästa ligi, kuid olnud ka mõnus, et olnud päris kahju lahkuda (3).